

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางความเจริญของประเทศในทุกๆ ด้าน รวมทั้งด้านการศึกษา ซึ่งเป็นแหล่งที่มีสถาบันอุดมศึกษาของทั้งภาครัฐและเอกชนกระจุกตัวอยู่มากที่สุด แต่เนื่องจากสถาบันอุดมศึกษานั้นเป็นสาธารณูปการที่มีความจำเป็นต้องใช้พื้นที่ค่อนข้างมาก ประกอบกับความแออัดและราคาที่ดินที่สูงขึ้นของกรุงเทพมหานคร ทำให้มีการขยายตัวของสถาบันอุดมศึกษา ทั้งการขยายเป็นวิทยาเขตและการตั้งสถาบันขึ้นใหม่ไปยังพื้นที่ปริมณฑล ซึ่งบริเวณพื้นที่ขยายตัวด้านเหนือของกรุงเทพมหานคร (the Northern Bangkok Extended Area) โดยเฉพาะจังหวัดปทุมธานี มีสถาบันอุดมศึกษาตั้งอยู่มากกว่า 10 แห่ง นับเป็นพื้นที่ที่มีสถาบันอุดมศึกษาตั้งอยู่มากที่สุดเมื่อเทียบกับจังหวัดปริมณฑล และเป็นอันดับสองของประเทศรองจากกรุงเทพมหานคร

จังหวัดปทุมธานี เป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลจากการขยายตัวของกรุงเทพมหานครอย่างมาก เนื่องจากตั้งอยู่ใกล้กับกรุงเทพมหานครและมีความสะดวกในการคมนาคม และมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องแม้ในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจ โดยเมื่อพิจารณาจากจำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎรของจังหวัดปทุมธานี ในปี พ.ศ.2543 มีทั้งสิ้น 654,701 คน เพิ่มจากปี พ.ศ.2539 จำนวน 103,781 คน คิดเป็นอัตราการเพิ่มของประชากรประมาณร้อยละ 4.3 ต่อปี ซึ่งเป็นอัตราการเพิ่มที่สูงที่สุดในพื้นที่กรุงเทพฯและปริมณฑล เทียบกับจังหวัดนนทบุรีที่มีอัตราการเพิ่มของประชากรในช่วงเวลาเดียวกันรองลงมา ประมาณร้อยละ 2.3 ต่อปี การกระจุกตัวของกิจกรรมที่ขยายตัวมาจากกรุงเทพมหานครโดยเฉพาะโรงงานอุตสาหกรรม บ้านจัดสรรและสถาบันการศึกษา อยู่ในบริเวณสองฝั่งของเส้นทางคมนาคมสายหลักในพื้นที่ ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) และทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 305 (รังสิต-นครนายก) มีผลทำให้มีการขยายตัวของเมืองในบริเวณดังกล่าวตามไปด้วยและมีการใช้ที่ดินซึ่งเป็นกิจกรรมเมืองปะปนเข้าไปในพื้นที่เกษตรอย่างเห็นได้ชัด

ในปี พ.ศ.2546 สถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดปทุมธานี มีจำนวนนักศึกษา 105,715 คน มีจำนวนอาจารย์และบุคลากร 7,369 คน รวมทั้งสิ้น 113,084 คน (สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2548) ซึ่งการที่คนเหล่านี้เข้ามาทำกิจกรรมและใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่ อีกทั้งเป็นกลุ่มคนที่ค่อนข้างมีฐานะและมีความสามารถในการจับจ่ายใช้สอย ก่อให้เกิดกิจกรรมเพื่อให้บริการและกิจกรรมเสริมอื่นๆ ซึ่งส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจของพื้นที่ รวมทั้งผลกระทบต่อด้านอื่นๆ ได้แก่ กายภาพ สังคม และสิ่งแวดล้อม ผลกระทบเหล่านี้ก็ย่อมจะมีทั้งในด้านบวก

และลบต่อพื้นที่ ผลกระทบที่เห็นได้ชัดที่สุดคือรายได้และการจ้างงานที่เกิดขึ้นในพื้นที่อันเนื่องมาจากการใช้จ่ายเงินเพื่อซื้อสินค้าและบริการ รวมทั้งมีการจัดให้บริการทางสังคมที่เพิ่มขึ้นในเพื่อเข้ามารองรับคนกลุ่มนี้ ซึ่งทำให้คนในพื้นที่ได้รับประโยชน์ อย่างไรก็ตามการตั้งสถาบันอุดมศึกษาที่ผ่านมานั้นไม่ได้มีการวางแผนมาก่อน และไม่ได้มีการศึกษาถึงผลกระทบจากสถาบันอุดมศึกษาและความเชื่อมโยงที่เกิดขึ้นกับพื้นที่เกี่ยวเนื่อง จึงทำให้การใช้ที่ดินและระบบคมนาคมขนส่งในพื้นที่นั้นเป็นไปอย่างไม่มีระเบียบและไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

เมื่อพิจารณาถึงนโยบายของภาครัฐ พบว่าได้กำหนดให้จังหวัดปทุมธานีมีบทบาทหลักในการเป็นเขตบริการการศึกษา ในพื้นที่อำเภอคลองหลวงและอำเภอเมืองปทุมธานี (ศูนย์พัฒนาภาคกลาง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545) โดยในการที่จะพัฒนาพื้นที่ให้เป็นเขตบริการการศึกษาในภูมิภาคนั้น จำเป็นต้องมีการศึกษาถึงความเชื่อมโยงและผลกระทบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาพื้นที่ว่าผลกระทบดังกล่าวเกิดขึ้นในพื้นที่ใดบ้างและมีรูปแบบอย่างไร เพื่อทราบบทบาทและผลกระทบของสถาบันอุดมศึกษาที่มีต่อเศรษฐกิจในพื้นที่ซึ่งเป็นที่ตั้งของสถาบันอุดมศึกษาเองและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง ทั้งทางด้านรายได้ การจ้างงานรวมทั้งกิจกรรมที่ต่อเนื่องกับสถาบันอุดมศึกษา เพื่อเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับพื้นที่ขยายตัวด้านเหนือของกรุงเทพมหานคร และพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปเป็นข้อมูลประกอบการวางแผนพัฒนาพื้นที่ต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

- 1) ศึกษาที่ตั้งและการกระจายตัวของสถาบันอุดมศึกษาและกิจกรรมที่ต่อเนื่อง
- 2) ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจของสถาบันอุดมศึกษาที่มีต่อชุมชนในพื้นที่
- 3) เสนอแนะแนวทางการใช้พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจจากสถาบันอุดมศึกษา

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาที่ตั้งและการกระจายตัวของสถาบันอุดมศึกษาและกิจกรรมที่ต่อเนื่อง ตลอดจนผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากสถาบันอุดมศึกษา เพื่อเข้าใจถึงลักษณะของการใช้จ่ายและผลกระทบที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่ นำไปสู่การเสนอแนะแนวทางการใช้พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ โดยศึกษาเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาขนาดใหญ่ในจังหวัดปทุมธานี ได้แก่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์(ศูนย์รังสิต) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล มหาวิทยาลัยรังสิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ(วิทยาเขตรังสิต) และมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

ในการกำหนดพื้นที่ศึกษานั้น จะศึกษาพื้นที่ซึ่งเป็นที่ตั้งของสถาบันอุดมศึกษาทั้ง 5 แห่งดังกล่าวเป็นหลัก และพื้นที่เกี่ยวเนื่องซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับกิจกรรมที่เกิดจากสถาบันอุดมศึกษา โดยแบ่งพื้นที่ศึกษาออกเป็นกลุ่มพื้นที่หลักๆ ได้แก่

- ชุมชนซึ่งเป็นที่ตั้งของสถาบันอุดมศึกษา
- พื้นที่ขยายตัวด้านเหนือของกรุงเทพมหานคร
- กรุงเทพมหานคร
- พื้นที่อื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่อง ได้แก่ พื้นที่ส่วนอื่นๆ ของประเทศ

1.4 ขั้นตอนและวิธีดำเนินงาน

1) ศึกษาแนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับภาคมานครที่ขยายตัวออกไป และสถาบันอุดมศึกษา รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่และผลกระทบของสถาบันอุดมศึกษา

2) ศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่ทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคมและโครงการพัฒนา

3) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่

4) ศึกษาที่ตั้งและการกระจายตัวของสถาบันอุดมศึกษาและกิจกรรมที่ต่อเนื่องในพื้นที่ รวมทั้งเหตุผลในการเลือกที่ตั้งของสถาบันอุดมศึกษา

5) ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการใช้จ่ายของประชากรที่เกี่ยวข้องกับสถาบันอุดมศึกษาต่อพื้นที่โดยรอบ

6) เสนอแนะแนวทางการใช้พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจจากสถาบันอุดมศึกษา

1.5 คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

1) พื้นที่ขยายตัวด้านเหนือของกรุงเทพมหานคร (The Northern Bangkok Extended Area) คือ พื้นที่ที่มีการขยายตัวของกิจกรรมเมือง ต่อเนื่องจากกรุงเทพฯ ไปตามถนนพหลโยธิน ได้แก่ พื้นที่จังหวัดปทุมธานีและบางส่วนของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2) ผลกระทบทางเศรษฐกิจ (Economic Impact) คือ ผลกระทบที่เป็นตัวเงินที่เกิดขึ้นในพื้นที่อันเป็นผลมาจากการใช้จ่ายของประชากรที่เกี่ยวข้องกับสถาบันอุดมศึกษา ได้แก่ บุคลากร นักศึกษา ผู้มาใช้บริการ ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ทั้งชาวเมืองและชาวชนบท ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยผ่านกระบวนการทำงานของตัววิถุณ ผลกระทบทางเศรษฐกิจทั้งหมด ได้แก่ ผลรวมของผลกระทบทางตรง ผลกระทบทางอ้อม และ Induced Impact

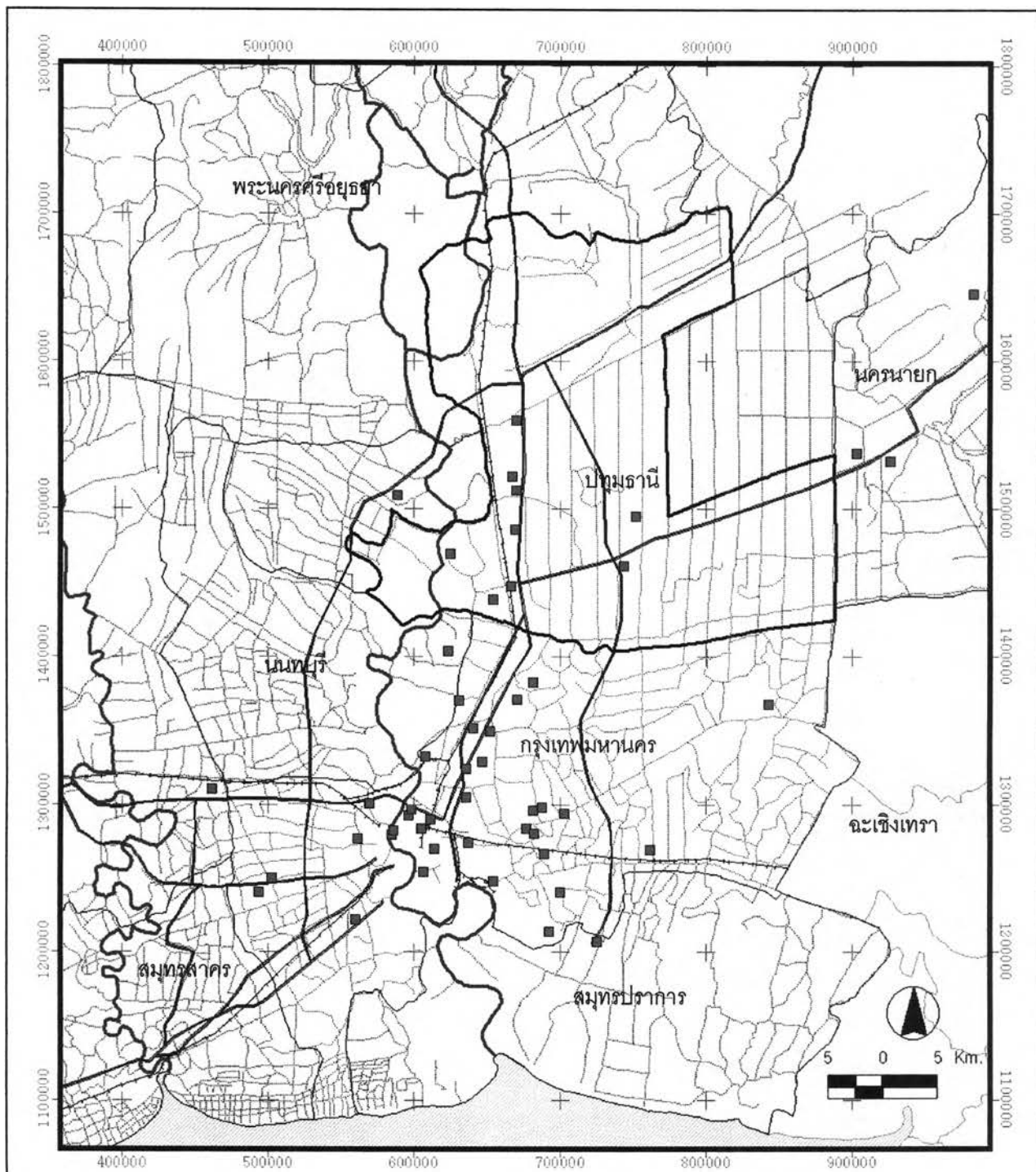
3) ผลกระทบทางตรง (Direct Impact) คือ ผลกระทบที่เป็นตัวเงินที่เกิดขึ้นโดยตรงในพื้นที่ อันเนื่องมาจากการใช้จ่ายของประชากรที่เกี่ยวข้องกับสถาบันอุดมศึกษา ได้แก่ บุคลากร นักศึกษาและผู้มาใช้บริการในสถาบันอุดมศึกษา

4) ผลกระทบทางอ้อม (Indirect Impact) คือผลกระทบที่เป็นตัวเงินที่เกิดขึ้นในพื้นที่ อันเนื่องมาจากการใช้จ่ายที่ต่อเนื่องจากผลกระทบทางตรงโดยผ่านกระบวนการทำงานของตัวคุณทวี

5) Induced Impact คือ ผลกระทบที่เป็นตัวเงินที่เกิดขึ้นในพื้นที่อันเนื่องมาจากการใช้จ่ายผลกระทบทางตรงและผลกระทบทางอ้อมในพื้นที่นั้นๆ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ทราบถึงที่ตั้งและการกระจายตัวของสถาบันอุดมศึกษาและกิจกรรมที่ต่อเนื่อง
- 2) ช่วยให้เข้าใจถึงพฤติกรรมการใช้จ่ายของนักศึกษาและบุคลากรสถาบันอุดมศึกษา
- 3) ทราบถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจของสถาบันอุดมศึกษาที่มีต่อชุมชนในพื้นที่
- 4) เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการใช้พื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ขยายตัวด้านเหนือของกรุงเทพมหานคร

แผนที่ 1.1 สถาบันอุดมศึกษาในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

สัญลักษณ์

- สถาบันอุดมศึกษา
- พื้นที่ขยายตัวด้านเหนือของกรุงเทพฯ

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

วิทยานิพนธ์ : ผลกระทบทางเศรษฐกิจของสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ขยายตัวด้านเหนือของกรุงเทพมหานคร